

**Тамара ГАЈИНОВ, мастер
асистент Факултета за европске правно-политичке студије
Универзитет Сингидунум**

ЕКОЛОШКИ КРИМИНАЛ И ОДГОВОРНОСТИ ПРАВНИХ ЛИЦА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ*

Резиме

Кривичноправна борба за заштити и очување живојне средине последњих година код нас интензивирана је појединим изменама кривичног законодавства, као што су обједињавање свих дела којима се примарно штити живојна средина у једну главу (XXIV) новој Кривичној законика, постепено проширење криминалне зоне, када су у питању ова дела, као и доношење Закона о кривичној одговорности правних лица, која су до сада могла одговарати само за привредне преступе. Следећи поменуће процесе, аутор овог рада настоји да уз крајак приказује систему кривичних дела против живојне средине у Републици Србији, предочи потребу за његову даљу наградњу и побољшање, сагледа дејство и значај увођења институција кривичне одговорности правних лица за дела против живојне средине, као и поједине аспекте његове примене, узимајући у обзир чињеницу да овај облик криминала често изазива опасност и наноси знатне материјалне штете живојној средини, и у великој мери угрожава животи и здравље људи.

Кључне речи: еколошки криминал, кривична одговорност правних лица, Србија.

* Семинарски рад урађен на докторским студијама на Правном факултету Универзитета у Новом Саду под менторством доц. др Татјане Лукић.

I Уводне напомене

Иако представља последње правно средство у борби за очување здравог природног окружења у односу на грађанско, прекршајно или право привредних преступа,¹ кривично право често остаје и једина расположива и најспремнија грана права да се ухвати у коштац са новим технолошким процесима, као великим изворима загађивања и деградирања животне средине, штетним људским радњама које могу имати погубне последице по наше природно окружење, као и бројним другим еколошким изазовима данашњице.

Процесу успешније кривичноправне борбе за заштиту и очување животне средине последњих година дата је подршка појединим изменама нашег кривичног законодавства. Ово се односи на чињеницу да је наш нови *Кривични законик* (у даљем тексту: КЗ)² по први пут сва дела којима се примарно штити животна средина, систематизовао у једну главу (XXIV),³ потом на постепено проширење криминалне зоне, када су у питању дела против животне средине, као и на доношење *Закона о кривичној одговорности и правних лица* (у даљем тексту: ЗОПЛКД),⁴ којим је наша регулатива усклађена са *Прейоруком Савеза Европске уније број Р (88) 18 о одговорности предузећа која располажу са правном личношћу за кривична дела* (у даљем тексту: *Прейорука Савеза Европске уније број Р (88) 18*),⁵ и у наш правни систем уведен институт кривичне одговорности правних лица која су до сада могла одговорати само за привредне преступе. Ипак, на овом путу свакако треба истрајати, па је на нашој земљи обавеза да у наредном периоду имплементира одредбе *Директиве 2008/99/ЕК о заштити животне средине кроз оквире кривичног права* (у даљем тексту: *Директива 2008/99/ЕК*),⁶ али и да перманентно унапређује и резрађује

1 Драгиша Дракић, „Кривично право и животна средина“, у: Душан Николић (уредник), *Основе права животне средине*, Нови Сад, 2009, стр. 134. Види исто: К. Tomkins, „Law Enforcement and Environment“, *Current Issues in Criminal Justice*, Vol. 16, 3/2005.

2 Кривични законик (*Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 и 111/2009).

3 Мирослав Врховшек, „Кривичноправна заштита животне средине у новом Кривичном законик у Србије“, *Бранич*, бр. 3–4/2008, стр. 65.

4 *Закона о одговорности правних лица за кривична дела* (*Службени гласник РС*, бр. 97/2008).

5 *Recommendation No. R (88) 18 concerning of liability of enterprises having legal personality for offences committed in the exercise of their activities.*

6 *Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law.* Ова Директива учинила је обавезним примену основних стандарда у оквирима националних кривичних законодавстава држава чланица. Такође, на основу члана 6 Директиве 2008/99/ЕК,

кривичноправну регулативу, како она мора бити увек довољно спремна да одговори на све савремене еколошке проблеме и изазове.

Због свега тога, настојаћемо да уз кратак приказ постојећег система кривичних дела против животне средине, предочимо потребу за његову даљу наградњу и побољшање. Уз то је сагледано и дејство и значај увођења института кривичне одговорности правних лица у овој области, као и поједини проблеми његове примене када су у питању кривична дела против животне средине, узимајући у обзир чињеницу да она изазивају опасности и знатне материјалне штете природном окружењу,⁸ те самим тим и у великој мери угрожавају и живот и здравље људи.

II Кривична дела против животне средине и потреба унапређења кривичноправне заштите

За разлику од већине области кривичноправне заштите у којима се тежи декриминализацији или сужавању криминалне зоне, прописивањем додатних услова под којим неко може бити кажњен, у области кривичноправне заштите животне средине ситуација је потпуно другачија, јер све чешће и драстичније нарушавања стања околине у којој живимо, захтева ангажовање најрепресивније гране права, какво је кривично.⁹ Па тако, у односу на раније прописе из ове области који нису садржали дела против животне средине, или је то било у далеко мањем броју, садашњи КЗ их има чак 18, и сва су сврстана у посебној глави XXIV, која носи наслов „Кривична дела против животне средине“. Ту спадају: загађивање животне средине, непредузимање мера заштите животне средине, противправна изградња и стављање у погон објеката и постројења која загађују животну средину, оштећење објеката и уређаја за заштиту животне средине, оштећење животне средине, уништење, оштећење и изношење у иностранство заштићеног природног добра, уношење опасних материја у Републику Србију и њихово недозвољено прерађивање, одлагање и складиштење, недозвољена изградња нуклеарних постројења, повреда права на информисање о стању животне

државе чланице су обавезне да обезбеде ефикасно, сразмерно и одговарајуће кажњавање како физичких, тако и правних лица за извршене противправне акте. Државама чланицама је остављен рок да до децембра 2010. године *Директиву 2008/99/ЕК* инкорпоришу у своја национална законодавства.

- 7 Марија Костић, „Еколошки криминал и његово сузбијање“, *Правни животи*, бр. 10/2009, стр. 180.
- 12 Владан Јолчић, *Кривична, дисциплинска и материјална одговорност за загађивање животне средине, казнена политика у области заштите животне средине у свету и код нас*, Београд, 2007, стр. 46.
- 9 Д. Дракић, *нав. дело*, стр. 134–135.

средине, убијање и мучење животиња, преношење заразних болести код животиња и биљака, несавесно пружање ветеринарске помоћи, производња штетних средства за лечење животиња, загађивање хране и воде за исхрану односно напајање животиња, пустошење шума, шумска крађа, незаконит лов и незаконит риболов.¹⁰

Ипак, нужно је приметити да код нас нису сва дела против животне средине садржана у једном јединственом пропису,¹¹ па поред оних основних, правих или „чистих“ садржаних у КЗ, постоје и друга која обично називају неправим, споредним или „нечистим“ кривичним делима против животне средине, која су садржана у казним одредбама других прописа намењених заштити животне средине. Па нпр. *Закон о здрављу биља*¹² као кривично дело прописује уношење и ширење штетних организама, или биља, биљних производа и одређених објеката, противно прописима о забрани њиховог уношења, ширења и увоза у нашу земљу или заштићено подручје у њој,¹³ *Закон о средствима за заштити биља*¹⁴ такође садржи једно неименовано кривично дело и предвиђа кажњавање лица које произведе, стави у промет или примени нерегистровано средство за заштиту биља или активну супстанцу, односно основну супстанцу која је уписана у Листу забрањених супстанци, односно произведе, стави у промет или примени средство за заштиту биља за које постоји забрана производње, стављања у промет или примене и тиме проузрокује штетне последице по здравље људи или животну средину,¹⁵ док *Закон о генетички модификованим организмима*¹⁶ предвиђа кривичну одговорност за лице које употребљава ГМО и производ од ГМО у затвореним системима, намерно уводи у животну средину, ставља у промет, гаји у комерцијалне сврхе или одлаже у животну средину, и тиме проузрокује штетне последице по здравље људи и животну средину.¹⁷ Поред тога и нови *Закон о водама*¹⁸ предвиђа два кривична дела: неовлашћено пуњење или коришћење воде из акумулације уз изазивање опасности по живот и здравље људи и имовине и оштећење при експлоатацији речних наноса.¹⁹

10 КЗ, чл. 260–277.

11 Золтан Виг, Тамара Гајинов, *Сјање и ѱерсејектйиве еколошкојравне рејулатйиве у Србији*, Нови Сад, 2010, стр. 27.

12 Закон о здрављу биља (*Службени јласник РС*, бр. 41/2009).

13 Закон о здрављу биља (*Службени јласник РС*, бр. 41/2009), чл. 95.

14 Закон о средствима за заштиту биља (*Службени јласник РС*, бр. 41/2009).

15 Закон о средствима за заштиту биља, чл. 78.

16 Закона о генетички модификованим организмима (*Службени јласник РС*, бр. 41/2009).

17 Закон о генетички модификованим организмима, чл. 45.

18 Закон о водама (*Службени јласник РС*, бр. 30/2010).

19 Закон о водама, чл. 209 и 210.

На основу овога може се рећи да су кроз КЗ и споредно законодавство заштићени скоро сви појединачни делови екоса који се налазе у тесном међусобном садејству које би представљала животна средина као њихова целина,²⁰ на коју се такође односе поједине инкриминације. Такође, штитећи животну средину и поједине њене ентитете, посредно штитимо људски живот, здравље, право на благовремено обавештавање о ризицима које им прете, што чини ове инкриминације веома важним са аспекта заштите основних људских вредности.²¹

Ипак, бројност и систематизација кривичних дела против животне средине у посебну главу не значи да се кривичноправна заштита животне средине у нашој земљи остварује на довољно добар начин и да не би требала да претрпи извесне измене и надградњу. Па тако, недостаје бар једна инкриминација којом би се заштитило пољопривредно земљиште, како то непосредно не чини ни КЗ, а ни *Закон о пољопривредном земљишту*,²² те је најбоље предвидети као кривично дело деградирање пољопривредног земљишта које би могло наћи своје место како међу одредбама о заштити животне средине, тако и међу кривичним делима против привреде.²³

Такође је неопходно да се један број формулација деликата садржаних у глави XXIV измени, прецизира њихов текст, као и да се изврше допуне одређеним бројем нових инкриминација за које постоје друштвени разлози, као и формална и материјална правна основа.²⁴ Па би тако, кривично дело оштећење брана које је сврстано у главу XXV са осталим делима против опште сигурности људи и имовине, према проф. Јолцићу требало ипак третирати као деликт против животне средине, са обзиром да оно примарно изазива негативне последице по наше природно окружење, као што су загађивање воде и уништавање биљног и животињског света.²⁵ Такође би КЗ требао предвидети кривично дело загађивање вода са пловног објекта, са обзиром да то није учињено новодонетим *Законом о водама*,²⁶ а за то постоји упориш-

20 Драган Обрадовић, „Заштита животне средине према Кривичном закону Републике Србије“, *Правни информатор*, бр. 11/2008, стр. 4.

21 М. Врховшек, *нав. дело*, стр. 69.

22 Закон о пољопривредном земљишту (*Службени гласник РС*, бр. 62/2006, 65/2008 – др. закон и 41/2009).

23 В. Јолцић, *нав. дело*, стр. 116–117

24 *Id.*, стр. 92–93.

25 *Id.*, стр. 99. Један такав пример јесте случај „Бајза“ – загађивања реке Тисе арсеником из Румуније које произведено намерним, минерским рушењем бране јаловине, слично овоме више пута је на готово исти начин загађивана и Борска река и њено прибавље.

26 Закон о водама из 1974. предвиђа ово кривично дело, при чему је инкриминисао свако загађивање, не постављајући за то ни горњу, ни доњу гранцу. Због ове непре-

те и у *Закону о заштити животне средине*²⁷ (у даљем тексту: ЗЗЖС) и у *Конвенцији о сарадњи ради заштите и одрживој коришћења реке Дунав из 1994.*²⁸ Поред тога, постоји потреба за увођењем кривичног дела које би носило назив „непуштање у рад или заустављање у раду објеката и уређаја намењених заштити животне средине“, како постојеће кривично дело „непредузимање мера заштите животне средине“ не пружа извршењу оваквих обавеза ни најмању заштиту.²⁹ У случају уношења поменуте инкриминације, нужно би било као кривично дело предвидети и оштећење и уништење објеката или уређаја намењених заштити животне средине.³⁰ Према проф. Јолцићу, у наш систем кривичноправне заштите животне средине требало би унети и кривично дело под називом „повреда прописа о изградњи насипа, брана и других објеката намењених спречавању одлива рударске и индустријске јаловине“, како неадекватна поступања у овом домену могу оставити катастрофалне последице по наше природно окружење. Такође, неопходно је прецизирање члана 265 „уништење, оштећење и изношење у иностранство заштићеног природног добра“ на начин да се одвојено третирају уништење и оштећење, формирањем норме која би имала два одвојена става, потом креирање одредбе којом би се кажњавао извоз или изношење без дозволе покретног заштићеног природног добра-биљке, животиње или рибе. Уз кривично дело „пустошење шума“ требало би предвидети и још једно додатно које би се односило на забрану уништавања „шума са посебном наменом“ које могу представљати националне паркове, служити заштити од ерозија, поплава или имати неку другу посебну намену. Такође би у постојећи члан 260 „загађење животне средине“, у којем се посредно као последица помиње уништење биљног и животињског света, требало унети инкриминацију, која би се односила на уништење флоре и фауне.³¹ И на крају, последња норма која би бар према постојећем стању, морала да претрпи критику, односно морала бити разрађена, јесте члан 268 „повреда права на информисање о стању животне средине“ у складу са принципима ратификоване *Архуске конвенције*,³² што би значило регулисање различитих начина на

цизности, каснији закони о водама из 1989. и 1991. искључују ову инкриминацију.

27 Закон о заштити животне средине (*Службени гласник РС*, бр. 135/2004, 36/2009 и 36/2009 – др. закон).

28 *Danube River Protection Convention*.

29 В. Јолцић, *нав. дело*, стр. 106.

30 *Id.*, стр. 106–108.

31 *Id.*, стр. 124–125.

32 Закон о потврђивању конвенције о доступности информација, учешћу јавности у доношењу одлука и праву на правну заштиту у питањима животне средине (познатије под називом Архуска конвенција) (*Службени гласник РС – Међународни ујовори*, бр. 38/2009).

повреде оваквих права, као што би било ускраћивање лицу могућности за добијање података о стању и појавама које се односе на квалитет животне средине, изношење у јавност лажних, односно неистинитих података или њихово фалсификовање.³³

Наравно, листа потреба за уношењем нових инкриминација, односно прецизирање, дораду и надградњу постојећих није и никада неће бити коначна, како кривичноправна заштита животне средине увек мора да иде у корак са привредним, технолошким и друштвеним развојом и успешно одговара на све савремене еколошке изазове.

III Нека питања примене института кривичне одговорности правних лица у домену заштите животне средине

Велики допринос успешнијој и квалитетнијој кривичноправној заштити животне средине у нашој земљи свакако је дало и увођење института кривичне одговорности правних лица, како се непрестано усложњавају привредни токови, па највећи непријатељи нашег природног окружења постају управо велике компаније.

Примена принципа кривичне одговорности правних лица обично се сматра једним од највише разматраних питања у XX веку,³⁴ па су се до данас у правној теорији уобличио три различита схватања. Тако прво познаје само индивидуалну субјективну одговорност (*nulla poena sine culpa*), према другом, једини облици казнене одговорности правних лица су привредни преступи, док треће схватање у потпуности оправдава кривичну одговорност правних лица.³⁵ Самим тим, иако се тежи хармонизацији законодавстава на европском нивоу, у складу са *Прејорукот Савеша Евроје број Р (88) 18* која предвиђа увођење овог института, неки правни системи европских држава и даље одбијају то да ураде, али се постепено њихов број смањује.³⁶

33 В. Јолцић, *нав. дело*, стр. 125–126.

34 Anca Iulia Pop, „Criminal liability of corporations—comparative jurisprudence“, Michigan State University College of Law, 2006, доступно на страници: http://www.law.msu.edu/king/2006/2006_Pop.pdf, 17.2.2010, стр. 2.

35 Стојановић Зоран, *Кривично право – ошшти гео*, Београд, 2006, стр. 192.

36 Ивана Шупут, „Одговорност правног лица за кривична дела“, *Страни правни живои*, бр. 1/2009, стр. 170–171. Од земаља континенталног система санкције и принципе одговорности правног лица за кривична дела прихватиле су: Француска, Холандија, Белгија, у нашем окружењу Црна Гора, БИХ, Словенија и Хрватска, и Македонија, док се нпр. немачки правници и даље руководе максимумом *societas delinquenton potest*, и сматрају да правна лица могу бити одговорна само за привредне преступе, исти став је прихваћен и у Шпанији, Грчкој, Италији и Португалији.

И у нашем казненом систему је дуго постојала само одговорност правних лица за привредне преступе, али су 2008. године доношењем ЗОПЛКД коначно створени услови за кривично гоњење правних лица, која често представљају починиоце правих еколошких катастрофа.³⁷ Ово представља значајан корак у поштравању казних мера, како се често једино кривичним правом могу на довољно добар начин заштити повређене или угрожене природне вредности, као и омогућити ретрибуција и превенција.³⁸ Ипак, како сама примена института кривичне одговорности правних лица намеће низ теоријских, али и практичних проблема, која свакако превазилазе оквире овог рада, као што би био основ кривичне одговорности правног лица, тј. приписивање одговорности правног лица одговорном лицу у њему којем је поверен одређен круг послова, и које је овлашћено да поступа у име њега,³⁹ потом питање специфичности кривичног поступка против правног лица, изрицање и врсте казни и друга, овде ћемо размотрити само нека од питања која би имала посебан значај у домену кривичних дела против животне средине и евентуално дати предлоге за њихово решавање.

Члан 6 нашег ЗОПЛКД предвиђа да правно лице одговора за кривично дело које у оквиру послова, односно овлашћења учини одговорно лице, у намери да за правно лице оствари корист. Такође, одговорност правног лица постоји и ако је због непостојања надзора или контроле од стране одговорног лица омогућено извршење кривичног дела у корист правног лица од стране физичког лица које делује под надзором и контролом одговорног лица. Како се одговорност правног лица заснива на кривици физичког, односно одговорног лица у њему, законодавац прописује покретање јединственог кривичног поступка, и доношење једне пресуде против правног и одговорног лица за исто кривично дело.⁴⁰ Ипак, сам критеријум могуће или остварене „користи“ оставља значајан простор за дискреционо и опортуно поступање.⁴¹ Па тако, за разлику од већине кривичних дела која се врше за рад личног интереса и користи починилаца, која је за само правно лице посредна и ин-

37 Татјана Лукић, „Кривичноправна заштита животне средине“, *Заштита природе*, бр. 60 (1–2)/2008, стр. 685.

38 И. Шупут, *нав. чланак*, стр. 188.

39 Вања Бајовић, „Правно лице као окривљени у кривичном поступку“, *Право и привреда*, бр. 4–6/2010, стр. 491–492.

40 Ако због постојања законом одређених разлога није могуће покренути или водити кривични поступак против одговорног лица, поступак се може покренути и водити само против правног лица. Ако је пре покретања кривичног поступка правно лице престало да постоји, поступак се може покренути и водити само против одговорног лица. Ипак, двогодишња пракса код нас показала је да се најчешће поступак не покреће против правног, него само против одговорног лица.

41 В. Бајовић, *нав. чланак*, стр. 494.

директна, кривична дела против животне средине најчешће не доносе никакву посебу корист, иако често остављају катастрофалне последице на животну средину, здравље и живот људи. Грешке у руковању техничким уређајима, опасним и штетним материјама, иако не стварају никакву директну корист правном лицу, морају подразумевати његову кривичну одговорност, што значи да би термин „користи“ ради остављања простора за гоњење правних лица код многих кривичних дела против животне средине требало нешто екстезивније тумачити. Због тога се овде код „користи“ могла узети нпр. уштеда средстава при паковању штетних материја, обезбеђивању адекватних услова заштите на раду, противпожарне заштите и слично, која могу проузроковати кривична дела загађивање животне средине, непредузимање мера заштите животне средине, њено оштећење и друга. Ипак, узевши у обзир да се у нашој пракси кривични поступци против правних лица ретко покрећу, чак и кад је прибављена имовинска корист очигледна, јер се случајеви „затварају“ и „задовољавају“ кажњавањем само одговорног лица, веома је нерално очекивати њихово покретање у ситуацијама када је критеријум „користи“ споран.⁴² Отуда је изузетно важно да поступање тужилаца у оваквим случајевима буде опрезно и адекватно, уз екстезивно тумачење принципа „користи“, док на судовима остаје обавеза на кажњавање не само одговорног, него и самог правног лица, због најчешће нанете немерљиве штете другима.

Други значајан проблем код кривичног гоњења правних лица за кривична дела против животне средине јесте чињеница да се кривица правног лица заснива на кривици одговорног лица у њему, односно да се правном лицу само „урачунава“ кривица одговорног лица.⁴³ Отуда може доћи до великих проблема у случају наступања пожара, експлозија или других акцедентних ситуација када је можда тешко одговорност приписати непосредно одговорном лицу, па је решење у ширем тумачењу става 2, члана 35 ЗОПЛКД који гласи „ако због постојања законом одређених разлога⁴⁴ није могуће покренути или водити кривични поступак против одговорног лица, поступак се може покренути и водити само против правног лица“. Због тога је у оваквим ситуацијама потребно казнити и само правно лице, како то налаже и *Прејорука Савешта Европје број Р (88) 18*, односно „модел личне или аутономне одговорности правног лица“ који све чешће прихватају и друга законодавства.

42 *Id.*, стр. 495.

43 В. Бајовић, *нав. чланак*, стр. 497.

44 Иако ЗОПЛКД не одређује који су то конкретни разлози који онемогућавају покретање и вођење поступка против одговорног лица, аналогном применом одредаба *Законика о кривичном поступку (Службени лист СРЈ*, бр. 70/01 и 68/02 и *Службени гласник РС*, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 49/07, 20/09 и 72/09) може се закључити да би то могле бити ситуације као што су бекство одговорног лица, његова смрт, случај његове недостижности државним органима и сл.

ЗОПЛКД искључује могућност да држава, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе, као и сви њихови органи, кривично одговарају, а исто правило примењује се и на друга правна лица којима су поверена јавна овлашћења, приликом њиховог вршења.⁴⁵ Но ипак, у складу са принципом супсидијарне одговорности ЗЗЖС,⁴⁶ државни органи задржавају обавезу да у оквиру својих финансијских могућности отклањају последице загађивања животне средине и смањења штете у случајевима када је загађивач непознат, као и када штета потиче услед загађивања животне средине из извора ван територије наше земље.

Када је у питању искључење кривичне одговорности органа јавне власти, у случају државе узима се да кривична дела која би учинили представници државе, представљалају искључиво њихово лично дело, без предвиђања материјалне користи за саму државу, наравно нереално би било и да држава сама себе кажњава.⁴⁷ Ове чињенице важе и за кажњавање аутономне покрајине или јединице локалне самоуправе и њихових органа. Сви они због природе послова које врше и не би могли починити кривична дела против животне средине, па искључење одговорности овде и нема већег значаја. Ипак, када говоримо о другим овлашћеним организација, које су често када је у питању област заштите животне средине, задужене за вршење мониторинга и достављање добијених података, сматрамо да нема места искључењу кривичне одговорности за учињене пропусте и повреду права на информисање о стању животне средине, која се третира као кривично дело. У оваквим ситуацијама би дакле било потпуно оправдано кажњавање и одговорног лица, али и самог правног лица.

Када су у питању типови санкција која се могу изрећи правним лицима, према ЗОПЛКД то могу бити казне – новчана или престанак правног лица,⁴⁸ условна осуда и мере безбедности – забрана обављања одређених регистрованих делатности или послова, одузимање предмета⁴⁹ и јавно објављивање пресуде. Конкретно за сферу криминала против животне средине, свакако је значајан престанак правног лица који би се као казна рецимо могао применити за изузетно тешке об-

45 ЗОПЛКД, чл. 3.

46 Чл. 9, ст. 1, тач. 8.

47 Мирослав Врховшек, *Коментар Закона о одговорности правних лица*, Београд, 2008, стр. 103.

48 Након правноснажности пресуде којом је изречена казна престанка правног лица спроводи се поступак ликвидације, стечаја или престанка правног лица на други начин. Правно лице престаје да постоји брисањем из регистра који води надлежни орган.

49 Ту се ради о предметима су употребљени или су били намењени за извршење кривичног дела или који су настали извршењем кривичног дела, ако су били својина правног лица.

лике нарушавања животне средине, но ипак формулација ЗОПЛКД условљава изрицање ове казне чињеницом да је делатност правног лица била у целини или у знатној мери у функцији вршења кривичних дела, што је тешко спојиво са карактером кривичних дела против животне средине, јер је обично загађење, последица вршење одређене делатности. Ипак, хипотетички ова казна би се могла изрећи привредним друштвима која се искључиво баве делатношћу као што су увоз опасних материја у нашу земљу или њихово недозвољено прерађивање, одлагање и складиштење, производњом опасних средстава за лечење животиња и сл. Такође, изузетан значај и делотворност могу имати мера безбедности забране обављања одређених делатности, које имају штетно дејство на наше природно окружење, или пак јавно објављивање пресуде у средствима јавног информисања, како би се грађани могли информисати о потенцијалним изворима загађење и од њих заштити. Ова последња мера, у домену криминала против животне средине, има и изузетан значај за подизање свести јавности о важности борбе за здравију и чистију околину и афирмацију пожељних образаца понашања и деловања према нашем природном окружењу.

IV Закључна разматрања

Унапређење кривичноправне заштите животне средине подразумева паралелан рад на више поља, уз слеђење свих видова друштвеног развоја, који из дана у дан представља све већу претњу по наше природно окружење. Управо због тога, велики допринос овом процесу има увођење института кривичне одговорности правних лица у нашој земљи, како се већ у најранијим фазама развоја права заштите животне средине као гране права, показало да мере грађанскоправног и управноправног карактера нису имале никакав или минималан утицај⁵⁰ на правна лица. Наравно, коришћење оваквих репресивних мера, колико год делотворне биле, увек морају остати последња солуција и средство за остваривање задатих циљева,⁵¹ поготово када се има на уму да је принцип превенције у домену заштите животне средине, један од најпожељнијих праваца деловања, као и да су многа загађења и иреверзибилна са несагледивим последицама по човечанство.⁵² Ипак, водећи рачуна о важности сваког природног добра у нашем окружењу, па са-

50 М. Костић, *нав. чланак*, стр. 176.

51 Милан Шкулић, „Кривичноправна заштита животне средине-доказни аспекти“, *Правни живоић*, бр. 9/2001, стр. 79.

52 З. Виг, Т. Гајинов, *нав. дело*, стр. 42. Види о томе више: Золтан Виг, „Превенција и загађивач плаћа, као принципи еколошког права“, *Право и њолићика*, бр. 1/2010, стр. 83.

мим тим и о далекосежним последицама њиховог угрожавања и повреде услед делатности компанија као великих загађивача, сматра се да често једино казна у којој је садржана и морална осуда за извршење кривичног дела, предстваља најефикаснији и најделотворнији инструмент за сузбијање штетних облика понашања по животну средину.

Ипак како се показало, приликом саме примене института кривичне одговорности правних лица и одредаба ЗОПЛКД, може доћи до одређених проблема, баш због специфичности кривичних дела против животне средине, органи који учествују у преткривичном поступку, али и судови морају добро познавати ову материју те потребно организовање њихове додатне едукације и специјализацију у овој области.

Такође је веома важно сагледати расположиве могућности за кажњавање правних лица и узети у обзир да често новчане казне у овој сфери имају ограничен домашјај, те да не представљају увек довољно велику претњу, па се далеко већи ефекти могу постићи већ поменутих мерама безбедности. Питање је колико би новчана казна одговорила велике компаније – загађиваче и одговорна лица у њима који стичу огроман профит, да промене начине поступања према свом природном окружењу, и колико би обавеза улагања у чистију производњу и одговорније поступање умањила њихову конкурентност на тржишту. Далеко би већи значај и ефекат на нарушавање статуса и угледа имало њихово помињање у негативном контексту и објављивање пресуде у средствима информисања, па самим тим и лоше утицало на њихове тржишне позиције или их забраном обављања делатности могли спречити у даљем загађивању, односно приморати на одговорније и савесније поступање према природном окружењу.

Поред увођења могућности за кажњавање и правних лица за кривична дела против животне средине, нашу кривичноправну регулативу везану за ову област, требало би унапредити новим инкриминацијама, бољим формулисањем и надградњом постојећих и имплементирањем *Директиве 2008/99/ЕК*, али и активнијим учешћем наше државе у решавању бројних проблема прекограничног загађивања.

Такође, обзиром да је институт кривичне одговорности правних лица релативно нов, неопходно је на јасан и адекватан начин уредити однос норми КЗ, норми споредног кривичног законодавства, али и низа норми које прописују одговорност за привредне преступе у домену правне заштите животне средине.

Уз све поменуто, превентивно, а потом и репресивно деловање, постављене стандарде и даље унапређење кривичноправне, али и других видова заштите наше околине, од велике је важности и да што пре утичемо на унапређење друштвене свести о свим битним функцијама и

вредностима нашег природног окружења, јер ћемо само уз такав приступ отворити што шири спектар могућности за његово очување и унапређење.

Tamara GAJINOV, M.A.

**Assistant at the Faculty of European Legal and Political Studies
Singidunum University**

ECOLOGICAL CRIME AND LIABILITY OF LEGAL PERSONS IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Summary

Criminal battle for the protection and preservation of the environment during the previous years has received a support through several amendments of our legislation. Among these, the most important changes are: placing of all criminal acts related to the protection of environment contained in the new Criminal Code into one single chapter (XXIV), widening the criminal zone regarding criminal acts related to the protection of environment, as well as adopting a new Law on the Criminal Liability of Legal Persons, which were till the entry into force of this Law liable only for economic misdemeanors. Following the analyses of the mentioned developments, the author tries to show the need for constant development and improvement of the existing sistem of criminal protection of the environment in Serbia, and to analyse the effect and importance of the introduction of the institute of criminal liability of legal persons in the sphere of these crimes, as well as certain aspects of its implementation, taking into account the fact that this kind of crime has often very serious consequences on the enviroment, and endangers the life and health of people.

Key words: *ecological crime, liability of legal persons, Serbia.*